

Проблемні питання виконання завдань захисту державного кордону в системі територіальної оборони

Problematic issues of fulfilling the tasks of state border protection in the system of territorial defense

Олександр Луцький * ^{1 A}
Андрій Ігнат'єв ^{2 B}
Дмитро Софіян ^{3 A}
Сергій Сич ^{4 A}

*Corresponding author: ¹ кандидат педагогічних наук, доцент, ректор, e-mail: lutskiyOL@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9948-9755

² кандидат військових наук, слухач університету, e-mail: ignatievoos@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0482-6024

³ слухач академії, e-mail: dima_sofijan84@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5767-7616

⁴ викладач кафедри, e-mail: siropp82@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2952-5383

^A Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, Україна

^B Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, м. Київ, Україна

Oleksandr Lutskiy * ^{1 A}
Andriy Ignatiev ^{2 B}
Dmytro Sofijan ^{3 A}
Serhii Sych ^{4 A}

*Corresponding author: ¹ Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, rector of the academy, e-mail: lutskiyOL@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9948-9755

² Candidate of military sciences, student of the University, e-mail: ignatievoos@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0482-6024

³ student of the Academy, e-mail: dima_sofijan84@ukr.net, ORCID: 0000-0002-5767-7616

⁴ lecturer of the department, e-mail: siropp82@ukr.net, ORCID: 0000-0002-2952-5383

^A National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Khmelnytskyi, Ukraine

^B National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv, Ukraine

Received: February 2, 2022 | Revised: February 22, 2022 | Accepted: February 28, 2022

DOI: 10.33445/sds.2022.12.1.5

Мета роботи: є дослідження проблемних питань та розробки рекомендацій щодо захисту державного кордону в системі територіальної оборони.

Дизайн/Метод/Підхід дослідження: в дослідженні використовується аналітичний метод для визначення адекватного реагування на різного роду провокацій, відпрацювання сценаріїв з моделюванням завдань та способів їх виконання.

Результати дослідження: досліджено проблемні питання діяльності різних відомств щодо виконання завдань захисту державного кордону, на основі чого сформовано пропозиції до удосконалення законодавчих актів. Для вирішення проблеми міжвідомчої взаємодії розроблено загальну методику її організації, що дасть змогу обґрунтувати зміст планувальних документів.

Теоретична цінність дослідження: надано рекомендації щодо об'єднання зусиль підрозділів різних відомств із захисту державного кордону, а саме визначено роль і місце підрозділів різних відомств у системі територіальної оборони та на міжвідомчому рівні питання взаємодії під час спільного виконання завдань.

Оригінальність / Цінність дослідження: проведений аналіз дозволяє виділити окремі типові риси для обґрунтування адекватних способів протидії.

Майбутні дослідження: у подальшому у ході досліджень доцільно розробити методику оцінки спроможностей підрозділів та елементів службового порядку щодо виконання завдань територіальної оборони.

Тип статті: аналітичний.

Ключові слова: територіальна оборона, захист, кордон, Державна прикордонна служба.

Purpose: to study problematic issues and develop recommendations for the protection of the state border in the territorial defense system.

Design/Method/Approach: the study uses an analytical method to determine the adequate response to various kinds of provocations, working out scenarios with modeling tasks and ways to perform them.

Findings: the problematic issues of the activity of various departments on the implementation of the tasks of state border protection were investigated, on the basis of which proposals for the improvement of legislative acts were formed. To solve the problem of interdepartmental interaction, a general method of its organization has been developed, which will allow to substantiate the content of planning documents.

Theoretical implications: recommendations are given to unite the efforts of units of different departments for state border protection, namely the role and place of units of different departments in the territorial defense system and at the interagency level issues of cooperation in joint tasks.

Originality/Value: the conducted analysis allows to single out some typical features for substantiation of adequate methods of counteraction.

Future research: in the future, in the course of research, it is advisable to develop a methodology for assessing the capabilities of units and elements of the official order to perform the tasks of territorial defense.

Papertype: analytical.

Key words: territorial defense, protection, border, State border guard service.

1. Вступ

Зміна завдань захисту державного кордону вимагає розвитку видів, форм та способів дій частин та підрозділів різних відомств щодо захисту державного кордону. Аналіз показує, що причиною не виконання завдань захисту державного кордону у 30-40% випадків є не нестача сил та засобів, у прорахунки в організації, неповне використання можливостей наявних сил та засобів.

Проблема удосконалення системи захисту державного кордону актуальна перш за все тому, що в діях противника проявляється їх пристосованість до елементів системи захисту кордону. Проявляється певний розрив між технічною оснащеністю та тактикою дій, зокрема прикордонних підрозділів. Нові умови захисту державного кордону свідчать про необхідність впровадження як виду дій відбиття озброєних вторгнень військових груп і банд, припинення озброєних та інших провокацій на державному кордоні. Передбачені Статутами та Настановами способи дій орієнтовані для умов мирного часу, а для умов загострення обстановки та ведення бойових дій ступінь їх відповідності суттєво нижче. В нормативних документах конкретних рекомендацій щодо застосування способів дій із зрозумілих причин не надається. Вони обмежуються лише вимогами відповідати обстановці, тактиці дій противника тощо.

2. Теоретичні основи дослідження

На теперішній час у різних наукових джерелах, в яких йдеться про дії в умовах збройних конфліктів та спеціальних операцій, приділяється багато уваги різним формам, способам ведення збройної боротьби та складовим системи забезпечення прикордонної безпеки (Адамчук та інші, 2014; Романченко та інші, 2009; Телелим та інші, 2014). Однак умови захисту державного кордону постійно змінюються, змінюється законодавство з питань національної безпеки, йде імплементація нової редакції Закону України територіальну оборону. Тому дослідження проблем захисту державного кордону в умовах ТрО залишається актуальним.

3. Постановка проблеми

Проведений аналіз результатів оперативно-службової діяльності показує, що якщо для мирного часу відповідність способів дій різним умовам обстановки складає 80-90%, для умов різкого загострення обстановки 70-80%, то для воєнного часу 50-60%. Враховуючи приведені ступені відповідності способів дій можна відмітити зниження ефективності захисту державного кордону через не розробленість теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо захисту державного кордону в системі територіальної оборони.

Мають місце невідповідності, основними серед яких є такі:

- між системою територіальної оборони ТрО та відомчими інтересами, функціями, завданнями, формами, способами діяльності, ресурсами окремих суб'єктів;
- між вимогами до формувань ДПСУ як до правоохоронного органу спеціального призначення та його завданнями як військового формування.

Таким чином, практика захисту державного кордону у системі ТрО потребує систематизації змісту діяльності, зокрема підрозділів Державної прикордонної служби України, щодо виконання завдань за призначенням та розробки на цій основі рекомендацій для її удосконалення, інтеграції зусиль суб'єктів, створення різновідомчих угруповань ТрО у "гібридній війні".

4. Результати

До виконання завдань ТрО, в межах повноважень, від ДПСУ залучаються сили та засоби територіальних та розвідувального органу Адміністрації ДПСУ; органів охорони державного кордону, резервів від навчальних закладів (центрів), підрозділів спеціального призначення та органів забезпечення (Доктрина, 2022).

Основними ситуаціями розгортання ТрО на державному кордоні є:

- збройні та інші провокації на державному кордоні, а саме: незбройні провокації, що здійснюються без незаконного перетинання особами державного кордону; незбройні провокації, що здійснюються з незаконним перетинанням державного кордону групами осіб з метою захоплення окремих ділянок території України на державному кордоні; незбройні провокації, що здійснюються з незаконним перетинанням державного кордону, шляхом спроб переміщення чи руйнування прикордонних знаків та інших об'єктів прикордонної інфраструктури, захоплення представників державних органів України та цивільних осіб тощо;
- загострення обстановки на державному кордоні України, а саме: спроба перетинання державного кордону диверсійно-розвідувальною групою іншої держави; різке збільшення кількості порушень режиму державного кордону та прикордонного режиму тощо.

ДПСУ бере безпосередню участь у припиненні збройного конфлікту на державному кордоні та збройних сутичках.

Для адекватного реагування на різного роду провокації потрібно відпрацьовувати їх сценарії з моделюванням завдань та способів їх виконання. Проведення аналізу дозволяє виділити їх окремі типові риси для обґрунтування адекватних способів протидії (Торічний та інші, 2021).

Визначення напрямів спільної діяльності доцільно проводити за завданнями суб'єктів спільної діяльності (фрагмент аналізу приведено в табл. 1) (Мисик, 2017):

Таблиця 1 – Напрями спільної діяльності з питань захисту державного кордону (фрагмент)

ДПС України	Національна поліція МВС	Національна гвардія МВС	ЗС України
Припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України	Забезпечує безпеку громадян і громадський порядок	Забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань	Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності
Припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України	Виявляє, запобігає, припиняє та розкриває злочини, вживає з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених законодавством	Вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень	Забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом

ДПСУ у боротьбі у приведених ситуаціях виконує контрольні, оперативні, правоохоронні, адміністративно-юрисдикційні, організаційно-управлінські, службові (спеціальні, режимні, тактичні) та військові заходи, надає Антитерористичному центру необхідні сили і засоби, забезпечує їх ефективне використання.

Проведено аналіз відповідальності відомств за виконання типових комплексних завдань.

Відповідно до розподілу відповідальності складових сектору безпеки і оборони України за організацію під час захисту державного кордону, а саме збройних та інших провокацій на державному кордоні (збройні провокації, що здійснюються без перетинання державного кордону, у вигляді обстрілів прикордонних нарядів, кораблів (катерів) Морської охорони, пунктів дислокації підрозділів охорони державного кордону (Морської охорони), пунктів пропуску через державний кордон, інших об'єктів та цивільних осіб), ДПСУ є головним виконавцем.

Проаналізовано функції, завдання, способи дій підрозділів та елементів службового (службово-бойового) порядку різних відомств для виконання завдань захисту державного кордону. Фрагмент аналізу виконання типових завдань приведений в таблиці 2.

Аналіз подій 2014 року показав недосконалість законодавчих механізмів механізму залучення військових частин і підрозділів ЗС України до посилення охорони державного кордону України та її суверенних прав у В(М)ЄЗ.

Таблиця 2 – Аналіз способів виконання типових завдань оперативно-службової та бойової діяльності різних відомств (фрагмент)

	Функції	Завдання	Способи дій	Елементи службового порядку	Способи дій елементів службового порядку
ДПСУ	Охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії.	Припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України; припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України.	Переслідування, прикриття, пошук, блокування, оточення, затримання, розчленування.	Групи: переслідування, прикриття, пошуку, блокування, оточення, розчленування, вогнева, атакуюча, резерв.	Спостереження, прослуховування, огляд, дистанційний контроль, перевірка документів, опитування, засідка, пошук, переслідування, затримання.
ЗСУ	Оборона України, захист її суверенітету, захист її суверенітету та територіальної цілісності.	Посилення ОДК, прикриття ДК.	Ешелон ізоляції району конфлікту, пошуково-ударний ешелон, ешелон забезпечення охорони об'єктів, ешелон негайного реагування, загальновійськовий резерв.	Ізоляційні, охоронні, оборонні, сторожові, розвідувальні-пошукові, пошуково-ударні, патрульні.	Операція, битва, бойові дії, бій, стабілізаційні дії.

	Функції	Завдання	Способи дій	Елементи службового порядку	Способи дій елементів службового порядку
НГУ	Участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій.	Брати участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні.	Блокування, пошук, придушення, переслідування, оточення, розосереджування.	Розшуковий пост, заслін, засідка, пост спостереження, розвідувальний дозор. Групи: переслідування, пошукова, розшукова, оточення, повітряної розвідки.	Огляд транспортних засобів, перевірка документів, особистий огляд, огляд будівель, огляд місцевості, штурм будівлі, пошук на пересіченій місцевості, спостереження, припинення масових заворушень.

Для об'єднання зусиль підрозділів різних відомств щодо захисту державного кордону необхідно на законодавчому рівні визначити роль і місце підрозділів різних відомств у системі ТрО та на міжвідомчому рівні – питання взаємодії під час спільного виконання завдань (Братко, 2021).

У Законі України "Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту державного кордону" необхідно передбачити перерозподіл повноважень складових сектору безпеки і оборони щодо координації діяльності із захисту державного кордону в мирний час, в умовах надзвичайного стану та в особливий період у відповідності до їх законодавчо визначених функцій та спроможностей, а саме:

- покладання відповідальності на органи військового управління ЗС України за охорону державного кордону після прийняття в оперативне підпорядкування органів Держприкордонслужби разом з ділянками, що ними охороняються;

- організацію прикриття державного кордону на загрозливих напрямках у разі реальної загрози нападу на Україну, або збройної агресії;

- передачу в особливий період в оперативне підпорядкування органам військового управління ЗС України органів Держприкордонслужби, які беруть участь у прикритті державного кордону, ліквідації збройного конфлікту на державному кордоні, міжнародного збройного конфлікту та відсічі збройній агресії проти України; тощо.

Для виконання завдань воєнного характеру в ДПСУ мають бути створені спеціальні прикордонні сили. В особливий період для ДПСУ має бути законодавчо передбачено зміна статусу на військово-формування з правоохоронними функціями після переведення її на організацію і штати воєнного часу. Мають бути внесені відповідні зміни в законодавчі акти та керівні документи щодо вдосконалення оперативно-службової діяльності ДПСУ.

Законодавством має бути визначено порядок координації діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, і заходи, що здійснюються центральними органами виконавчої влади, із захисту державного кордону України. На міжвідомчому рівні має бути розроблена Інструкції про взаємодію Державної прикордонної служби України і Збройних Сил України під час посилення охорони та прикриття державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні у мирний час, яка затверджується наказом МВС та Міністерства оборони України).

Загальна методика дослідження та безпосередньої організації взаємодії для виконання

завдань захисту державного кордону представлена такими процедурами:

- 1) визначити завдання, що виконуються суб'єктами взаємодії;
- 2) визначити перелік завдань взаємодії;
- 3) визначити перелік та зміст способів взаємодії;
- 4) побудувати матриці подібності способів дій за типовими завданнями;
- 5) визначити пріоритетні напрямки взаємодії;
- 6) обчислити кількість пріоритетних напрямків взаємодії, реалізація яких потрібна під час виконання конкретного типового завдання;
- 7) розрахувати показники ефективності виконання завдань з урахуванням і взаємодії;
- 8) сформулювати сценарії (варіанти) організації взаємодій в конкретних районах бойових дій із захисту кордону і у конкретні періоди часу;
- 9) оцінити пріоритети сценаріїв взаємодій та сформулювати рекомендації щодо координації дій підрозділів різних відомств під час виконання завдань захисту державного кордону на ділянці відповідальності.

5. Висновки

Досліджено проблемні питання діяльності різних відомств щодо виконання завдань захисту державного кордону, на основі чого сформовано пропозиції до удосконалення законодавчих актів. Для вирішення проблеми міжвідомчої взаємодії розроблено загальну методичку її організації, що дасть змогу обґрунтувати зміст планувальних документів.

У подальшому у ході досліджень доцільно розробити методичку оцінки спроможностей підрозділів та елементів службового порядку щодо виконання завдань ТрО.

6. Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

7. Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

References

1. Адамчук, М. М., Бабков, А. Ю., & Баркатов, І. В. (2014). Методика визначення раціонального складу угруповань військ (сил) для виконання завдань у сфері безпеки. *Честь і закон*. № 1 (48). С. 43-48.
2. Bratko, A., Datskov, A., & Bereziuk, V. (2021). Current issues of ensuring the planning of operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine. *Journal of Scientific Papers «Social Development and Security»*, 11(6), 64-73. DOI: 10.33445/sds.2021.11.6.5
3. Мисик, А. Б. (2017). Концепція застосування Державної прикордонної служби України у територіальній обороні. *Збірник наукових праць*
1. Adamchuk, M.M., Babkov, A. Yu., & Barkatov, I.V. (2014). *Metodyka vyznachennya ratsional'noho skladu uhrupovan' viys'k (syl) dlya vykonannya zavdan' u sferi bezpeky* [Methods for determining the rational composition of groups of troops (forces) to perform tasks in the field of security]. *Honor and law*. № 1 (48). Pp. 43-48. (in Ukrainian).
2. Bratko, A., Datskov, A., & Bereziuk, V. (2021). Current issues of ensuring the planning of operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine. *Journal of Scientific Papers «Social Development and Security»*, 11(6), 64-73. DOI: 10.33445/sds.2021.11.6.5
3. Misik, A. B. (2017). *Kontseptsiya zastosuvannya Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy u terytorial'niy oboroni* [The concept of application of the State Border Guard Service of Ukraine in territorial defense]. *Collection of*

- Харківського університету Повітряних Сил, (3), 146-152.
4. Доктрина територіальної оборони: затв. наказом Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 04 січ. 2022 р. № 1. *Про затвердження Доктрини територіальної оборони*. 2022. С. 1-26.
5. Романченко, І. С., Фролов, В. С., & Палій, В. В. (2009). Шляхи підвищення ефективності системи управління територіальною обороною України. *Наука і оборона*, (4), 6-11.
6. Телелим, В. М., Музиченко, Д. П., & Пунда, Ю. В. (2014). Планування сил для виконання бойових завдань у гібридній війні. *Наука і оборона*, (3), 30-35.
7. Торічний, В. О., Братко, А. В., & Захарчук, Д. О. (2021). Збройні конфлікти як дестабілізуючий фактор прикордонної безпеки. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 2(72). С. 57–63. DOI: 10.33099/2304-2745/2021-2-72/57-63
- scientific works of Kharkiv University of the Air Force*, (3), 146-152. (in Ukrainian).
4. Doktryna terytorial'noyi oborony : zatv. nakazom Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny [Doctrine of territorial defense: approved. by order of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine] of January 4. 2022 № 1. On approval of the Doctrine of Territorial Defense. 2022. pp. 1-26.
5. Romanchenko, I.S., Frolov, V.S., & Paliy, V.V. (2009). Shlyakhy pidvyshchennya efektyvnosti systemy upravlinnya terytorial'noyu oboronoyu Ukrayiny [Ways to increase the efficiency of the territorial defense management system of Ukraine]. *Science and Defense*, (4), 6-11. (in Ukrainian).
6. Telelim, V.M., Muzichenko, D.P., & Punda, Yu. V. (2014). Planuvannya syl dlya vykonannya boyovykh zavdan' u hibrydnyy viyni [Planning forces to perform combat missions in hybrid warfare]. *Science and Defense*, (3), 30-35. (in Ukrainian).
7. Torichny, V.O., Bratko, A.V., & Zakharchuk, D.O. (2021). Zbroyni konflikty yak destabilizuyuchy faktor prykordonnoyi bezpeky [Armed conflicts as a destabilizing factor in border security]. *Collection of scientific works of the Center for Military Strategic Studies of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine*. № 2 (72). Pp. 57–63. DOI: 10.33099 / 2304-2745 / 2021-2-72 / 57-63. (in Ukrainian).